

Datorită renumelui pe care și-l câștigase ca artist pictor¹, Ștefan Luchian, după întoarcerea sa de la studiile urmate în străinătate², a fost solicitat de primarul orașului Alexandria să picteze catedrala din localitate³.

În scrisoarea⁴ de răspuns trimisă la 13 noiembrie 1896 primarului din Alexandria, Ștefan Luchian arată că înainte de a specifica, în detaliu, ce avea de făcut și la cât se putea ridica costul pictării bisericii, dorea să-și expună punctul de vedere asupra atenției pe care o acordau oficialitățile vremii artei decorative din țara noastră. Pictorul se revoltă împotriva susținerii acelor „decoratori” care confundau zugrăvirea unei case cu pictarea unei biserici care constituia, în acea perioadă, din punctul de vedere al artistului, „cîmpul cel mai larg unde artistul să-și poată așterne cugetarea, concepția și forța talentului său”.

„Dacă nu avem nici un monument decorat după cerințele artei decorative, cauza — arată Luchian — sînt numai acești zugravi de ocaziune”.

Împotriva acestora va lua, mai târziu, atitudine și Nicolae Tonitza⁵, dovadă că practica se continua în ciuda protestelor pictorilor.

Ștefan Luchian, socotind că monumentul din Alexandria ieșea din cadrul obișnuit, fiind „un adevărat monument prin măreția și simplitatea liniilor sale”⁶, se angaja ca figurile și compozițiile să fie originale.

Pentru decorațiunile în stil bizantin urma să aducă artiști din München⁷, absolvenți ai unor școli de arte decorative.

Obligîndu-se să picteze atît interiorul cît și exteriorul monumentului, Ștefan Luchian se angaja să nu „copieze gravuri după Correggio, Titian sau Raphael”, socotind că lucrările acestora nu se potriveau cu tradițiile ritului bizantin din țara noastră. Cunoscîndu-și adevărata sa valoare aristică, Ștefan Luchian dorea să facă din biserica catedrală din Alexandria un monument de artă care să servească la stabilirea definitivă a reputației sale de artist⁸.

Dintr-o adresă trimisă, în aprilie 1898, pictorilor Ștefan Luchian, C. Artachino și Pascal, de primăria orașului Alexandria, ni se face cunoscut că Ministerul de Interne a aprobat ca ei să picteze catedrala orașului⁹. Nu cunoaștem care au fost clauzele contractuale încheiate, dar ne dăm seama că acestea, cel puțin în ceea ce privește termenele de execuție, erau foarte severe.

La 30 iulie 1898, deci la cîteva luni doar după primirea aprobării de pictare a bisericii, primăria Alexandria, în termeni foarte reci, arată că lucrarea mergea foarte încet și, ținînd cont că termenul fixat pentru terminarea interiorului era de 1 octombrie, cerea, ca în locul lui C. Pascal, care lipsea de mai bine de o lună, să se angajeze alți pictori, de aceeași valoare, în scopul respectării clauzelor contractuale¹⁰.

Renunțînd desigur la proiectul de început, ambițios și de mare anvergură, Ștefan Luchian, alături de C. Artachino, muncind fără răgaz, a reușit să facă cunoscut oficialităților primăriei din Alexandria, la 28 octombrie 1898, că poate fi convocată comisia de recepție a picturii bisericii pe data de 8 noiembrie 1899¹¹.

Acest fapt determină primăria să se adreseze profesorului Constantin Aricescu din București, comunicîndu-i că a fost numit în comisia de recepție a picturii catedralei Sf. Alexandru din Alexandria¹².

Spre regretul nostru, arhiva nu păstrează raportul comisiei asupra modului în care cei doi pictori și-au îndeplinit contractul.

A rămas, însă, pînă astăzi, pictura realizată de Ștefan Luchian, ca o invitație perpetuă, adresată iubitorilor de frumos, de a vizita acest monument al orașului.

Vrînd să cunoaștem cine a fost arhitectul care a imaginat acest monument apreciat atîta de Ștefan Luchian, am aflat, dintr-o scrisoare¹³, adresată, la 15 septembrie 1899, prefectului județului Teleorman, că acesta a fost I. Socolescu.

Arhitectul I. Socolescu arată prefectului că, din onorariul convenit pentru proiectul și direcția lucrărilor catedralei Sf. Alexandru din Alexandria, mai avea de primit o mie de lei și cu toate insistențele adresate primăriei, aceasta nu își respectase obligațiile asumate. Arhitectul I. Socolescu solicita suma respectivă mai ales că, achitîndu-se conștiincios de obligațiile contractate, se aștepta să i se răspundă în aceeași termeni.

Nici de data asta nu știm dacă prefectura județului i-a achitat suma datorată. Dar ceea ce știm sigur este că această scrisoare îmbogățește informațiile cu privire la cunoașterea lucrărilor proiectate de arhitectul I. Socolescu¹⁴, rămase pînă astăzi ca dovezi concrete ale strădaniei, perseverenței și talentului unor artiști care și-au durat în piatră numele.

⁹ Ibidem, dosar 416, 1898, f. 303.

¹⁰ Ibidem, f. 4.

¹¹ Ibidem, f. 6.

¹² Ibidem, f. 324.

¹³ Ibidem, dosar 414/1896, f. 27 original.

¹⁴ Paul Constantin, „Dicționar universal al arhitecților”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 300—301.

Autorul enumeră printre lucrările care au aparținut arhitectului I. Socolescu, bisericile din Bușteni și Pitești (S. Vineri). Mai adăugăm și pe cea din Alexandria.

¹ „Regulamentul de organizare a școalelor de Belle-Arte din București și Iași” propus de Th. Aman la 12 oct. 1864 și aprobat prin Decret de domnitorul Alex. Ioan Cuza la 19 octombrie 1864, prevedea ca în ultimul an de studii, elevii să participe la concursul pentru trimiterea la studii în străinătate, a celor mai buni și talentați, pentru o perioadă de încă trei ani pentru specializare. Câștigînd concursul, Ștefan Luchian a fost trimis în străinătate.

Arh. St. Buc., fond Min. Instr. Publice, dosar 527, 1864, f. 16—18.

² Lidia Brînceanu, Ștefan Luchian și Ludovic Dolinski în corespondență cu Theodor Aman, în „Revista muzeelor și monumentelor”, nr. 7, 1984, p. 47—50.

³ „Documente privind istoria orașului Alexandria”, 1833—1982, București, 1984, p. 172—177.

⁴ Arh. St. Alexandria, fond Primăria orașului Alexandria, dosar 412, 1896, f. 225—229.

⁵ Lidia Brînceanu, N. Tonitza în corespondență cu C. Meissner, în „Rev. Muz. și monumentelor” nr. 9, 1985, p. 84—87.

⁶ Arh. St. Alexandria, fond cit., dosar 412, 1896, f. 225.

⁷ Șt. Luchian și-a ales ca loc de studiere a picturii orașul München. Întemeiat în secolul al XII-lea, devenit în secolul al XVI-lea capitala Bavariei, orașul era renumit pentru remarcabilele monumente de arhitectură, pentru muzeele și pinacoteca, Academia de științe și Universitatea care avea o imensă bibliotecă, toate contribuind la transformarea orașului într-un centru literar și artistic care atrăgea, prin vestigiile și cultura sa, lumea din toate colțurile Europei. La aceasta se adaugă și faptul că era un important centru comercial, cu o industrie de artă și de lux, manufacturi de porțelan, de bijuterii, orologerii, broderii pentru stofă și în piele, ateliere de pictură pe sticlă etc.

⁸ Arh. St. Alexandria, fond cit., dosar 412, 1896, f. 229.

Domnule primar,

Înainte de a vă spune ce am de făcut și cât va costa zugrăvitul bisericii dv. voi căuta a vă da câteva detalii care interesează de aproape adevărata artă decorativă la noi în țară. De câte ori se prezintă ocaziuni de felul acesta de obicei decoratorii de case sînt cei dinții care se prezintă cu cererile lor, crezînd în naivitatea lor că este același lucru în a zugrăvi o casă și o biserică. Biserica a fost pentru artă și va rămînea cîmpul cel mai larg unde artistul să-și poată așterne cugetarea, concepția și forța talentului său.

În biserică găsim viața lui Christ, nașterea, crucificarea, lucruri atît de mari de care nu știu cum și-ar da seama un simplu decorator.

Dacă nu avem nici un monument decorat după cerințele artei decorative (afară de două-trei excepții), cauza sînt numai acești zugravi de ocaziune.

Biserica din orașul dv. iese din cadrul ordinar al bisericilor din țara noastră. Este un adevărat monument care se prezintă prin măreția și simplitatea liniilor sale.

Pentru ca totul să fie în armonie voi căuta să fac:

I. Toate figurile și compozițiunile vor fi originale.

II. Decorațiunile în stil bizantin, pentru care voi aduce de la München artiști buni, absolvenți de școli decorative.

III. Atît figurile cît și decorațiunile se vor face cu ulei.

IV. Pe unde d-l arhitect va cere, voi face cu aur.

V. Mă oblig și cu executarea icoanelor pentru timpă și cele pentru interior.

VI. În exterior pe panourile rezervate, care sînt 12, voi face pictură cu ulei. De asemenea toate lemnă-riile decorative, iar restul cu apă și aur.

VII. În sfîrșit mă oblig de a zugrăvi în întregul ei atît interiorul cît și exteriorul, cuprinsă fiind și poleirea crucilor de la cupole.

Ținînd seama, d-le primar, înții că decorațiunile sînt minuțioase și cer mult de lucru, al doilea că nu voi uza de mijloacele meschine de a copia o gravură după Correggio, Tițian sau Raphael, care nu se potrivesc cu tradițiile bisericii noastre ortodoxe, voi cere pentru executarea ei 42.000 (patruzeci și două mii) lei.

Vă asigur, d-le primar, că suma aceasta este minimă pentru a face o lucrare artistică, cu atît mai mult cu cît doresc să fac din biserică catedrală din Alexandria un monument de artă, care să servească la stabilirea definitivă a reputațiunii mele de artist.

Primiți, vă rog, asigurarea stimei ce vă păstrez.

Șt. Luchian

Arh. St. Teleorman, fond Primăria orașului Alexandria, dosar 412/1896, f. 225, 229, orig.

1898 aprilie 28 Alexandria. Primăria Alexandria către pictorii Luchian, Artachino și Pascal prin care li se comunică că Ministerul de Interne a aprobat ea ei să pieteze catedrala orașului.

Domnului pictor Șt. Luchian

Avem onoarea a vă comunica că onor. Minister de Interne a aprobat deciziunea consiliului acestei urbe prin care sînteți desemnat ca împreună cu d-nii pictori Artachino și Pascal să pictați biserica catedralei din acest oraș.

Sînteți dar invitat să binevoiți a vă prezenta de urgență la această primărie spre a stabili condițiunile și forma contractului.

Nr. 1168 Idem dlui Artachino

Nr. 1169 Idem dlui Pascal

Nr. 1170 Idem Prefecturii poliției Capitalei

Arh. St. Teleorman, fond Primăria orașului Alexandria, dosar 416/1898, f. 303, concept.

1898 iulie 30, Alexandria. Adresa Primăriei Alexandria către pictorii Șt. Luchian și C. Artachino prin care li se cere urgentarea lucrărilor la catedrală.

Domnilor Șt. Luchian și Const. Artachino, pictor al bisericii catedralei

Nr. 2061

Dl inginer comunal, prin referatul nr. 115/98, îmi comunică că lucrarea picturii bisericesti merge foarte încet și aceasta o motivează d-nia sa pe faptul că unul dintre colegii dv. d-l Constantin Pascal, lipsește de aproape una lună și că chiar în timpul cît a stat în Alexandria nu a lucrat nimic.

Prin contractul ce dv. aveți cu comuna la litera F. v-ați obligat cu executarea lucrărilor chiar și în cazul cînd vreunul dintre dv ar fi pus în imposibilitate de a-și continua sau ar refuza lucrul, iar prin art. G. se stipulează ca lucrarea interioară să fie gata la 1 octombrie, urmînd ca exteriorul să se lucreze cît mai urgent de la această dată.

Pe baza termenului stipulat cu dv. primăria a contractat cu deosebiți și furnizarea mobilierului fix și a celui mișcător necesar înfrumusețării acestei catedrale, care urmează să sosească mai înainte de 1 octombrie cînd, conform contractelor, trebuie să fie așezate de către fiecare contractant, cînd atunci bineînțeles pictura trebuie să fie terminată.

Cu prezenta vă invit să binevoiți a avea în vedere dispozițiunile contractului și a face ca în locul dlui C. Pascalo, de găsiți trebuincios, să angajați pictori de aceeași valoare, ca lucrările să poată fi terminate la timp.

Arh. St. Teleorman, fond Primăria orașului Alexandria, dosar 416/1898, f. 4, orig.

1898 octombrie 28. Serisoarea pictorilor Șt. Luchian și C. Artachino către Primăria Alexandria prin care sollicită convocarea comisiei de recepție a picturii executate de ei la catedrala orașului.

Primită 28 octombrie 1898

Domnule primar,

În urma cererii noastre de a se fixa pentru ziua de 28 corent comisiunea pentru recepțiunea lucrărilor de la biserica „Sf. Alexandru” în lipsa noastră întrunindu-se comisiunea desemnată de onor. consiliu care să constate dacă lucrarea este terminată, am dresat un proces-verbal constatator că în adevăr lucrurile sînt terminate.

Respectuos, vă rugăm dar, d-le primar, să binevoiți a face să se cheme comisiunea de recepțiune pentru ziua de 8 noiembrie viitor.

Primiți, vă rog, d-le primar, asigurarea considerației noastre“
Ș. Luchian și C. Artachino.

Arh. St. Teleorman, fond Primăria orașului Alexandria, dosar 416/1898, f. 6, orig.

1898 noiembrie 4. Alexandria. Adresa primăriei din Alexandria către profesorul C. Aricescu privind recepționarea picturii catedralei.

Nr. 2859

Domnului C. Aricescu, profesor

București

Conform contractului încheiat cu d-nii pictori Ș. Luchian și C. Artachino pentru pictura catedralei „Sf. Alexandru” din această urbe, d-nia voastră fiind numită a face parte din comisiunea de recepție a lucrărilor, am onoarea a vă face cunoscut cu aceasta că Consiliul comunal a fixat ziua recepțiunii de întreaga comisiune la 8 noiembrie curent și vă rog să binevoiți a vă transporta în localitate spre a lua parte la recepțiune și la lucrările necesare.

Arh. St. Teleorman, fond Primăria orașului Alexandria, dosar 416/1898, f. 324 concept.

1899 septembrie 15. Serisoarea arhitectului I. Socolescu către prefectul județului Teleorman în care arată că a încheiat lucrările la catedrala din Alexandria și cere să i se plătească diferența de bani pe care o mai are de primit.

Primită 15 septembrie 1899

Domnule prefect,

Din onorariul cuvenit pentru proiectul și direcția lucrărilor catedralei „Sf. Alexandru” din Alexandria mai avînd a primi lei una mie am reclamat în mai multe rînduri onor. primăriei plata acestei sume.

Neobținînd nici un rezultat favorabil vin a vă ruga să binevoiți a interveni să mi se facă dreptate, eu achilîndu-mă în mod conștiincios de obligațiunile ce mi-am luat.

Primiți, vă rog, d-le prefect, încredințarea deosebitei mele slime.

I. N. Socolescu

Arh. St. Teleorman, fond Primăria orașului Alexandria, dosar 414/1896, f. 27, orig.